

Inspectierapport

Instandhouding rijksmonumenten
Gemeente Middelharnis

Erfgoedinspectie / Monumenten

Februari 2008

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Kenschets gemeente Middelharnis	9
2.1	Kengetallen	10
2.2	Actoren	11
3	Bevindingen en aanbevelingen	13
3.1	Domein resultaten	13
3.2	Domein effectiviteit	14
3.3	Domein waarborg	19
4	Samenvatting	23
	Bijlage 1: Geraadpleegde documenten	25
	Bijlage 2: Waarderingskader	27
	DOMEIN: RESULTATEN	32
	DOMEIN: EFFECTIVITEIT	33
	DOMEIN: WAARBORG	35
	Bijlage 3: Afkortingen	37
	Colofon	39

Dit rapport gaat over de inspectie die de Erfgoedinspectie / Monumenten heeft uitgevoerd naar de stand van zaken in de monumentenzorg in de gemeente Middelharnis. De inspectiebezoeken vonden plaats op 26 en 27 november 2007.

Gemeentelijke inspectie

De sector Monumenten van de Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de Monumentenwet 1988, waar het gaat om rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. Daartoe verricht zij verschillende soorten inspecties met als doel te rapporteren over de kwaliteit van de monumentenzorg.

Een van de soorten inspecties is de zogenoemde gemeentelijke inspectie. Een dergelijke inspectie bestaat uit een analyse van vooraf te bestuderen documenten en een inspectiebezoek aan de gemeente, waarbij gesprekken met verschillende actoren plaatsvinden en enkele recent gerestaureerde monumenten of bouwprojecten in beschermde gezichten worden bezocht. Een inspectie wordt afgerond met een rapportage aan het gemeentebestuur, die ook zal worden gepubliceerd op de website van de Erfgoedinspectie.

In deze gemeentelijke inspectie ligt de focus op het hoofdstuk 'instandhouding'; daarvoor is de gemeente de belangrijkste geïnspecteerde. De gemeente heeft immers ingevolge de Monumentenwet 1988 de eerstelijns taken en bevoegdheden op het gebied van de instandhouding van rijksmonumenten. Naast het gemeentebestuur en haar medewerkers spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de lokale monumentencommissie, met de regioconsulenten van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, en met historische verenigingen. De gemeente wordt dus niet alleen geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar vooral als entiteit, als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn.

Waarderingskader

Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van monumenten, heeft de Erfgoedinspectie een waarderingskader ontwikkeld. Dit is gebeurd in samenspraak met betrokkenen in het monumentenveld in een daartoe ingestelde klankbordgroep¹.

Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt. In de waarderingskaders heeft de Erfgoedinspectie kwaliteitskenmerken opgenomen die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen.

¹ Deze klankbordgroep is samengesteld uit deskundigen vanuit de Directie Cultureel Erfgoed van het Ministerie van OCW, de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de Federatie Grote Monumentengemeenten, het overleg van Provinciale Steunpunten Monumentenzorg en het Nationaal Contact Monumenten.

Het waarderingskader bevat drie domeinen waaronder 17 kwaliteitskenmerken zijn samengebracht.

Uitgangspunt bij het waarderingskader is toetsing op de naleving van de Monumentenwet 1988 in de ruimste zin van het woord. De drie domeinen zijn gericht op 'resultaten' (er is een weloverwogen samengesteld bestand aan monumenten die zorgvuldig in stand worden gehouden), 'effectiviteit' (het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig) en 'waarborg' (de zorg voor de monumenten is verzekerd). Het waarderingskader is bijgevoegd als bijlage bij dit rapport.

Opzet van de inspectie

De opzet van de inspectie is als volgt:

1. Als eerste actie vindt een analyse van beleidsdocumenten plaats die vooraf, op verzoek van de Erfgoedinspectie, door de betreffende gemeente zijn toegestuurd;
2. Vervolgens wordt een selectie gemaakt van maximaal zes recente restauratieprojecten in de gemeente, waarvan specifieke vooraf toegestuurde documenten worden bestudeerd;
3. In de gemeente worden gesprekken gevoerd met diverse betrokkenen om een zo compleet mogelijk beeld van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse te verkrijgen. Het betreft gesprekken met de portefeuillehouder en de beleidsambtenaar voor monumentenzorg, andere ambtenaren betrokken bij monumentenzorg, de monumentencommissie, de regioconsulent van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, de consulent van de provincie (indien van toepassing) en vertegenwoordigingen van historische groeperingen;
4. De onder stap 2 genoemde restauratieprojecten worden ter plaatse bezocht als een 'reality check' en er wordt gesproken met de betrokken eigenaren en hun architecten en/of aannemers. Hierbij is het nadrukkelijk niet de bedoeling aanbevelingen te doen voor deze afzonderlijke objecten; ze worden gebruikt als check hoe restauratieprojecten verlopen in de gemeente en wat er eventueel kan worden verbeterd in de toekomst;
5. Alle verzamelde gegevens worden verwerkt en gewaardeerd.

Het inspectieonderzoek leidt vervolgens tot dit rapport, dat eerst in conceptvorm naar de gemeente is gestuurd ter bespreking en verifiëring van feitelijke gegevens. Na verwerking van eventueel commentaar stelt de Erfgoedinspectie het definitieve rapport op. Het gemeentebestuur krijgt hiermee een overzicht van de kwaliteit van de monumentenzorg in haar gemeente, gemeten naar het moment. Het rapport kan gebruikt worden om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een kwalitatief zo goed mogelijk monumentenbeleid te voeren.

Leeswijzer

Het document is als volgt opgebouwd: hoofdstuk 2 gaat in op het profiel van de gemeente, inclusief een beschrijving van de actoren die in die gemeente werkzaam zijn. In hoofdstuk 3 worden de bevindingen met betrekking tot beleid en uitvoering uitgewerkt per domein. Per onderdeel worden waar mogelijk aanbevelingen ter verbetering gedaan. Deze aanbevelingen zijn gericht aan de gemeente, omdat daar de mogelijkheden en de bevoegdheden liggen om de verbeterpunten uit te voeren en/of te coördineren. Alleen onder de paragraaf *Advisering* zijn de aanbevelingen niet aan de gemeente maar aan het betreffende adviesorgaan gericht.

Tenslotte worden in hoofdstuk 4 de bevindingen en de aanbevelingen samengevat.

Het document wordt afgerond met een drietal bijlagen: een overzicht van geraadpleegde documenten, het Waarderingskader (met toelichting) dat gehanteerd is bij de inspectie, en een lijst met gebruikte afkortingen.

In dit hoofdstuk wordt de situatie in de gemeente Middelharnis beschreven voor zover deze van toepassing is op de monumentenzorg. Naast een korte ruimtelijk-historische beschrijving van het grondgebied van de gemeente wordt in kengetallen en in een opsomming van actoren een beeld gevormd van de belangrijkste randvoorwaarden voor de monumentenzorg in Middelharnis.

De gemeente Middelharnis ligt op het eiland (Goeree-) Overflakkee in het zuiden van de provincie Zuid-Holland.

Na een gemeentelijke herindeling in 1966 bestaat de gemeente uit vier afzonderlijke kernen, te weten: Middelharnis, Sommelsdijk, Stad aan 't Haringvliet en Nieuwe-Tonghe. Deze dorpen kennen ieder een bijna identieke historische ruimtelijke opzet, die meer wordt aangetroffen in het zuid-westen van Nederland; dat van een zogenaamd Voorstraatdorp met kerkring. Zij zijn ontstaan na inpoldering en bedijking van delen van het eiland Overflakkee in de late 15de en vroege 16de eeuw.

Nadat de Zeeuwse enclave Sommelsdijk in 1805 bij Holland kwam vormt het met Middelharnis een dubbeldorp. De haven van de vissersplaats Middelharnis (met visafslag) werd kort hierna door een kanaal verbonden met het meer agrarisch georiënteerde Sommelsdijk. Hoewel Sommelsdijk als voorstraatdorp de meest uitgebreide vorm kent (Dubbele Ring) heeft Middelharnis een meer stedelijke allure. Ondermeer door het voorname classicistische raadhuis uit 1639 –'40 op een prominente positie in de zichtas van de Voorstraat aan de Kerkring.

Als enige van de kernen is in Nieuwe-Tonghe de kerkgracht niet gedempt. Aan de betrekkelijk korte Voorstraat staan hier slechts eenvoudige huizen.

Stad aan 't Haringvliet (genoemd naar de polder De Oude Stad) heeft een Voorstraat en een kerk, maar geen kerkring.

Overflakkee is bij de watersnoodramp van 1953 zwaar getroffen. Als onderdeel van de erop volgende Deltawerken is in 1964 de Haringvlietbrug gebouwd, wat Overflakkee uit haar isolement heeft gehaald.

De laatste decennia zijn er vooral rond Middelharnis/Sommelsdijk grote nieuwbouwwijken gerealiseerd. De historische kernen van dit dubbeldorp zijn in het kader van de monumentenwet als beschermd dorpsgezicht aangewezen. Veel monumenten zijn ondertussen gerestaureerd.

2.1 Kengetallen

1. Samenstelling gemeente Middelharnis (bron: Gemeente Middelharnis)

Samenstelling	Aantal
Aantal inwoners (1-1-2007)	17 683
Oppervlakte	61.016 ha

2. Aantal monumenten

Soort	Aantal
Rijksmonumenten volgens opgave gemeente ²	159
Rijksmonumenten volgens opgave RACM ²	155
Rijksbeschermdde stads- en dorpsgezichten	1
Gemeentelijke stads- en dorpsgezichten	0
Provinciale monumenten	0
Gemeentelijke monumenten	0

3. Eigenaren van Rijksmonumenten

Soort	Aantal particulier	Aantal gemeente	Aantal Stichting/ coöperatie
Rijksmonumenten	139	15	2

² Het verschil in aantal rijksmonumenten volgens opgave van de gemeente en die van de RACM heeft te maken met een andere manier van tellen. De RACM telt complexen als één monument en gemeenten vaak niet.

4. Financiële gegevens op jaarbasis

Soort	Bedrag
Bijdrage Rijk (budgetten 2006-2011)	€ 14 200,- gemiddeld per jaar
Eigen middelen	0

2.2 Actoren

A. Gemeente

Soort	Aantal
Aantal fte's beleidsmatig	0
Aantal fte's uitvoerend (begeleiding, vergunningen, handhaving)	1
Overige	0

Monumentenzorg is in de gemeente Middelharnis ondergebracht bij Ruimtelijke Ordening/Bouw en Woningtoezicht, onderdeel van de afdeling Gebiedszaken. Een ambtenaar is in voltijd verantwoordelijk voor de uitvoering van de wettelijke taken die voortvloeien uit de Monumentenwet 1988.

B. Adviescommissie

Middelharnis beschikt over een monumentencommissie voor de eigen gemeente. Deze bestaat uit leden die affiniteit of interesse hebben in de plaatselijke bouw- of cultuurhistorie, aangevuld met een gemandateerd lid afkomstig van de Vereniging Dorp, Stad en Land. (provinciale welstands/monumentencommissie) De vergaderingen worden voorgezeten door de portefeuillehouder monumentenzorg van de gemeente. De commissie adviseert de gemeente over wijzigingen aan rijksmonumenten, beeldbepalende panden en ingrepen binnen het beschermde dorpsgezicht.

C. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

De RACM adviseert de gemeente over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten en ingrepen in het beschermde dorpsgezicht.

D. Stichtingen en Verenigingen

Binnen Middelharnis is een organisatie actief die zich richt op de bescherming van de historische waarden in de gemeente, de Stichting Bescherming van het Dorpsgezicht. De Stichting Monumentenbehoud (SMB) is een stadsherstelorganisatie, die historische panden in de gemeente aankoopt, deze restaureert en verbouwd tot woon- of bedrijfseenheden welke worden verhuurd. Het totale bezit van SMB bestaat uit 29 panden.

E. Eigenaren, architecten en aannemers

Eigenaren zijn als eerste verantwoordelijk voor de instandhouding van hun eigen rijksmonument. Zij onderhouden het object en maken plannen voor de restauraties, die meestal door architect en aannemer worden geconcretiseerd en uitgevoerd.

In het Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten (bijlage II) zijn kwaliteitskenmerken en indicatoren aangegeven. Hieronder wordt per domein ingegaan op deze kwaliteitskenmerken en indicatoren in de gemeente Middelharnis.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek komt de inspectie tot de hieronder genoemde bevindingen (zie ook hoofdstuk 1 over de opzet van het onderzoek). Daar waar de inspectie het nodig vindt, worden aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen komen voort uit de bevindingen en hebben als doel een accent te leggen op de meest in het oog springende zaken die mogelijk voor verbetering vatbaar zijn. Op basis van dit rapport vraagt de Erfgoedinspectie aan de gemeente - en daar waar nodig andere betrokkenen - om een reactie te geven op deze aanbevelingen.

3.1 Domein resultaten

Vraagstelling: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

Dit domein gaat in op de vraag of de beschermde waarden sinds de aanwijzing, op aanvaardbaar niveau zijn behouden. Daarbij gaat het erom of het monument in goede staat verkeert en of er een visie op instandhouding is, die is gericht op de waarden van het monument. Van belang daarbij is of de subsidies en financiële regelingen de instandhouding en restauratie stimuleren. Anderzijds wordt bij dit domein gekeken of voor de restauratie en/of wijziging een deugdelijk plan is opgesteld en of dit op de juiste wijze is uitgevoerd.

Beschermde waarden

De gemeente pakt haar verantwoordelijkheid conform artikel 16 van de Monumentenwet 1988 in het begeleiden van restauraties en verbouwingen van monumenten voldoende op. De procedures tot de vergunningverlening worden op de juiste wijze doorlopen en het toezicht op de uitvoering van de werkzaamheden vindt in de meeste gevallen deskundig plaats.

Op basis van de bezochte objecten en een rondgang door het beschermde stadsgezicht van Middelharnis/Sommelsdijk, bestaat de indruk dat de beschermde waarden van de rijksmonumenten voldoende zijn behouden.

Visie op instandhouding

Uit de gesprekken met de eigenaren van de bezochte monumenten van de 'reality check' blijkt dat zij zich bewust zijn van de waarde van hun bezit en zich verantwoordelijk voelen voor de instandhouding ervan. De particuliere eigenaren hebben geen lange termijnplanning voor het plegen van onderhoud, maar wel laten sommigen hun pand door gespecialiseerde bedrijven periodiek inspecteren op de bouwkundige staat. Dit laten ook de

eigenaren die meerdere panden in bezit hebben doen, deze hanteren daarnaast wel meerjaren onderhoudsplannen.

Restauratie en/of wijziging

Hoewel enkele restauraties nog in uitvoering waren, heeft de Erfgoedinspectie geconstateerd dat de bezochte objecten meestal deskundig en volgens de vergunning worden of zijn uitgevoerd. De gemeente heeft de werkzaamheden telkens adequaat begeleid. In een geval heeft de eigenaar zonder vergunning werkzaamheden uitgevoerd. Hierop heeft de gemeente handhavend opgetreden en is een vergunningsprocedure gestart om zowel de reeds uitgevoerde, als de nog uit te voeren werkzaamheden te sanctioneren. Opmerkelijk is dat de gemeente voor objecten waar onderhoudswerkzaamheden plaatsvinden, maar geen veranderingen, toch een vergunningsprocedure hanteert. Alle eigenaren waren op de hoogte van de fiscale en financiële mogelijkheden voor onderhoud aan monumenten en hebben hier gebruik van gemaakt.

3.2 Domein effectiviteit

Vraagstelling: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

In dit domein wordt ingegaan op het verloop van het proces bij onder andere vergunningverlening. In de eerste plaats is het van belang dat ten behoeve van de instandhouding van monumenten voldoende kennis aanwezig is bij de overheid en bij de initiatiefnemer en zijn architect en dat deze kennis adequaat wordt toegepast. Daarnaast wordt ingegaan op diverse vormen van cultuurhistorisch onderzoek ten behoeve van restauraties. De kwaliteit van de diverse adviezen, de vergunningen en de besluitvorming wordt getoetst en tenslotte is het handhavingsbeleid van belang.

Onderzoek

Bij geen van de bezochte objecten is er bouw- of cultuurhistorisch onderzoek voorafgaande aan de restauratie uitgevoerd. Ook tijdens de werkzaamheden heeft dit nergens plaatsgevonden. Zowel de gemeente als de monumentencommissie erkennen de waarde van dergelijk onderzoek voor objecten die ingrijpend worden gerestaureerd, maar heeft eigenaren er nooit om verzocht. Wel verzoekt de monumentencommissie bij planbeoordelingen soms om aanvullend onderzoek, als mogelijk aanwezige historische waarden worden vermoed en deze niet duidelijk op tekening zijn aangegeven.

Ondanks meerdere verzoeken van de RACM en de monumentencommissie om onderzoek te laten uitvoeren naar in het verleden toegepaste kleuren van het schilderwerk, heeft dit bij geen van de bezochte objecten plaatsgevonden.

Bouwtechnisch onderzoek heeft in het kader van de bouwvergunningsprocedure meestal wel plaatsgevonden.

Aanbevelingen:

- Stel criteria vast aan de hand waarvan besloten kan worden tot het laten uitvoeren van bouwhistorisch onderzoek en/of historisch kleuronderzoek bij verbouwingen of restauraties van monumenten. Leg in de criteria tevens de gewenste diepgang van het onderzoek vast.
- Attendeer eigenaren erop dat voor dergelijke onderzoeken als onderdeel voor een restauratieplan financiële regelingen bestaan.

Planvorming

Bij de planvorming van alle bezochte objecten was een architect betrokken, of een aannemer daar waar het consoliderende werkzaamheden betref. Vooroverleg met de gemeente vond in alle gevallen plaats. Meestal had dit een gunstig effect op het verloop van de planprocedure, zowel voor de aanvrager als de gemeente.

Bij alle plannen is het gewenste gebruik van het object doorslaggevend geweest.

Zoals eerder opgemerkt waren de aanvragen niet voorzien van bouwhistorisch onderzoek. Bouwkundige tekeningen van de aanwezige en toekomstige situatie diende als basis voor de planbeoordeling.

Planbehandeling

Bij alle objecten die zijn bezocht in het kader van de reality check is de vergunningsprocedure door de gemeente op de juiste wijze doorlopen en zijn de wettelijke termijnen in acht genomen. De gemeente heeft hierbij gezorgd voor voldoende deskundigheid.

Een aanvraag betref consoliderende werkzaamheden van een monument, waarbij geen veranderingen plaatsvonden. Omdat de gemeente van mening is dat bouwkundige werkzaamheden aan monumenten altijd vergunningsplichtig zijn, is hiervoor een vergunningsprocedure gevolgd.

In een ander geval hebben er, zonder overleg met de gemeente, werkzaamheden plaatsgevonden waarbij beschermde waarden verloren zijn gegaan. Nadien zijn de werkzaamheden via een procedure gesanctioneerd.

Advisering

Twee instanties adviseren de gemeente bij wijzigingen van monumenten; de monumentencommissie en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM).

1. Monumentencommissie

Middelharnis beschikt over een monumentencommissie voor de eigen gemeente. De commissie werkt met een verordening die voorziet in een samenstelling bestaande uit drie leden met 'architectonische en/of historische kennis en interesse' en een gemandateerd lid van de vereniging Dorp, Stad en Land (provinciale welstands- en monumentencommissie). Zij worden benoemd voor een periode van vier jaar. De vergaderingen worden voorgezeten door de portefeuillehouder monumentenzorg van de gemeente. Naast wijzigingen van rijksmonumenten worden ook wijzigingen van beeldbepalende panden in de gemeente door de monumentencommissie beoordeeld, evenals ruimtelijke ontwikkelingen in het beschermde gezicht.

Drie leden van de commissie hebben een bouwkundige achtergrond, de vacature voor een vierde lid zal op korte termijn worden ingenomen door een specialist op het gebied van stedenbouw en landschap. Geen van de leden is deskundig waar het betreft cultuur- of bouwhistorie.

Op korte termijn zal de adviesplicht van de RACM wijzigen in een adviesbevoegdheid, waarmee de functie van de monumentencommissie belangrijker wordt, omdat zij in veel gevallen de enige onafhankelijk toetsende instantie zal zijn. Om deze reden is de professionaliteit van de commissie van groot belang. Een commissie met een brede inhoudelijke deskundigheid is hierbij een voorwaarde.

De commissie erkent dat er in sommige gevallen onvoldoende inzicht bestaat in de intrinsieke historische waarden van objecten waarvoor advies gevraagd wordt. Men baseert het advies op tekeningen van de aanvrager. Aanvullend wordt er soms wel een bezoek gebracht aan het betreffende object, of wordt de aanvrager verzocht om nadere informatie, maar een bouwhistorisch onderzoeksrapport bij de adviesaanvraag zou veel duidelijkheid kunnen bieden over aanwezige historische waarden. Ditzelfde geldt overigens eveneens voor ruimtelijke veranderingen in het beschermde gezicht, waarvoor cultuurhistorische effectrapportages (CHER) een waardevolle bijdrage kunnen leveren.

Aanbeveling:

- Draag zorg voor een commissie met een brede inhoudelijke deskundigheid op het gebied van de monumentenzorg. Voorzie tenminste in een inbreng op het gebied van bouw- en cultuurhistorie.

De commissie wordt, conform de verordening, voorgezeten door de portefeuillehouder monumentenzorg, die ook stemrecht heeft. Dit kan leiden tot ongewenste situaties van belangenverstremgeling en onduidelijkheid naar de aanvragers. Advisering en besluitvorming zouden moeten worden gescheiden om een zo groot mogelijke transparantie te bewerkstelligen en een grotere mate van professionaliteit uit te dragen.

Voor de beoordeling van adviesaanvragen door de monumentencommissie van nieuwbouw binnen het beschermde gezicht en in de nabijheid van monumenten zijn in de recente welstandsnota (2004) criteria opgenomen, maar deze zijn er niet voor wijzigingen van monumenten. De commissie handelt naar eigen inzicht en deskundigheid.

De adviezen van de monumentencommissie zijn duidelijk, maar niet altijd voorzien van een motivering. De aanvrager komt niet te weten op welke gronden de commissie tot haar conclusie is gekomen.

Het uiteindelijke besluit op de vergunningaanvraag wordt door de gemeente niet teruggekoppeld met de commissie. Deze is hierdoor niet op de hoogte van eventuele afwijkingen in het besluit op het advies van de commissie.

Als verantwoording naar de maatschappij brengt de welstandscommissie, wettelijk verplicht, jaarlijks verslag uit van haar activiteiten. De monumentencommissie doet dit niet. In het verleden is dit wel overwogen, maar het is nooit tot uitvoering gekomen.

Het secretariaat wordt gevoerd door de ambtenaar monumentenzorg, die toelichtingen verzorgt maar geen stemrecht heeft.

De in de verordening vermelde zittingstermijn voor de commissieleden (vier jaar) wordt op de juiste wijze gehanteerd, maar soms worden leden veelvuldig herbenoemd, zonder dat een eindtermijn wordt gesteld.

Aanbevelingen:

- Geef de commissie vanuit overwegingen van transparant bestuur een onafhankelijke voorzitter en stel een bestuurlijk overleg in tussen de commissie en de portefeuillehouder.
- Verzoek de commissie om een motivering op het schriftelijke advies.
- Stel de monumentencommissie in kennis van de gemeentelijke besluiten op de vergunningsaanvragen.
- Verzoek de commissie jaarlijks verslagen op te stellen over haar activiteiten.
- Stel transparante criteria op voor de beoordeling van adviesaanvragen en maak deze bekend voor een ieder die betrokken is bij de planvorming van restauraties.
- Voorkom veelvuldige herbenoeming van commissieleden, door een eindtermijn in te stellen.

2. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

Bij alle objecten van de reality-check zijn de adviezen van de RACM deskundig en afgewogen tot stand gekomen. Gebleken is echter dat in meerdere gevallen niet binnen de hiervoor geldende termijn is geadviseerd. Dit brengt de gemeente in moeilijkheden omdat deze binnen een vastgestelde termijn een besluit moet nemen over de vergunningsaanvraag en een advies van de RACM onderdeel uitmaakt van de overwegingen tot het besluit.

De consultants geven aan dat zij de geldende termijn (twee maanden) kort vinden en geen mogelijkheid zien in alle gevallen binnen die termijn te adviseren. Zij stellen daarbinnen prioriteiten. Voorafgaande aan de advisering zijn alle objecten door de consultants van de RACM bezocht. Tijdens de uitvoering vindt er vervolgens geen bezoek meer plaats, of dit moet zijn op verzoek van de gemeente.

Tussen de gemeente en de RACM bestaat er op ad-hoc basis contact over rijksmonumenten, maar structureel overleg over onderwerpen betreffende de monumentenzorg vinden, zowel ambtelijk als bestuurlijk, niet plaats.

Aanbevelingen:

- Zorg vanuit de RACM voor deskundige adviezen binnen de daarvoor geldende termijn van twee maanden.
- Stel structureel ambtelijk en bestuurlijk overleg in tussen de RACM en de gemeente over onderwerpen betreffende de monumentenzorg.

Besluit

In een ambtelijk advies aan het college voor het te nemen besluit over het al dan niet verlenen van een gevraagde vergunning, worden de adviezen van de toetsende instanties vermeld en waar zij in tegenspraak zijn vakinhoudelijk en bestuurlijk afgewogen tot een voorstel aan het college.

In het besluit zijn voorschriften opgenomen. Dit zijn zowel algemene, als specifieke op het object betrekking hebbende voorschriften.

Een afschrift van zowel het ontwerp- als definitieve besluit gaat naar de RACM, maar niet naar de monumentencommissie waardoor mogelijke afwijkingen van het advies onbekend blijven voor de commissie.

Uitvoering

Afgezien van een restauratie, zijn bij geen van de bezochte objecten in de uitvoering grote afwijkingen geconstateerd op de vergunning. De gemeente houdt voldoende toezicht op de werkzaamheden en contact over de uitvoering met alle betrokken partijen. De restauraties worden deskundig uitgevoerd. Wel heeft de Erfgoedinspectie geconstateerd dat in enkele gevallen de aanwezige historische waarden onvoldoende worden gerespecteerd. Met name

bij een organisatie die zich inzet voor monumentenbehoud. Juist hier mag meer betrokkenheid met monumenten verwacht worden.

In een geval zijn werkzaamheden uitgevoerd aan een object zonder dat hiervoor vergunning was verleend. Na constatering hiervan heeft de gemeente handhavend opgetreden en is een vergunningsprocedure gestart om de werkzaamheden achteraf te sanctioneren. Als voorschrift voor het verlenen van de vergunning heeft de aanvrager een meerjaren-onderhoudsplan moeten indienen. De gemeente achtte dit noodzakelijk omdat zij vindt dat ook onderhoud aan monumenten vergunningsplichtig is.

Bij geen van de uitgevoerde restauraties is na afloop van de werkzaamheden een schriftelijke verantwoording (revisietekeningen) afgelegd, hier is ook niet door de gemeente om gevraagd.

Aanbeveling:

- Vraag consequent om een schriftelijke verantwoording (revisietekeningen) na afloop van restauratie- of verbouwwerkzaamheden van monumenten.

Beheer en onderhoud

De particuliere eigenaren zijn zich bewust van de waarde van hun pand als monument en onderhouden het naar behoren. In veel gevallen laten zij hun pand periodiek inspecteren op de bouwkundige toestand door gespecialiseerde bedrijven zoals de Monumentenwacht. De eigenaren die meerdere panden in bezit hebben (gemeente en Stichting Monumenten Behoud) werken met meerjarenonderhoudsplannen, daarnaast laten zij hun bezit ook periodiek inspecteren door deskundigen. Alle objecten worden beheerd op een wijze die niet schadelijk is voor de monumentale waarden.

3.3 Domein waarborg

Vraagstelling: De zorg voor de monumenten is verzekerd

Bij dit domein gaat het erom of de monumentenzorg binnen de gemeente goed is ingebed. Heeft de gemeente voldoende kennis in huis of kan ze in ieder geval beoordelen wanneer ze advies moet inwinnen. Zijn er een monumentennota en monumentenverordening aanwezig en zijn de monumenten opgenomen in vigerende bestemmingsplannen. Daarnaast is het van belang dat de gemeente zorgt voor een goede informatieoverdracht en oog heeft voor de maatschappelijke meerwaarden van monumenten. Tenslotte wordt de schriftelijke verantwoording en daarmee de documentatie getoetst en wordt gekeken naar de aanwezigheid van kwaliteitszorg.

Kennis

Bij de gemeente is voldoende restauratietechnische kennis aanwezig om restauraties en verbouwingen van monumenten, in procedure zowel als in uitvoering, adequaat te begeleiden. Ook over wet- en regelgeving, subsidies en financiële regelingen is kennis in voldoende mate aanwezig. Deze kennis is echter slechts belegd bij een persoon. Weliswaar is er over monumenten contact met collega's van andere vakgebieden, maar expliciete kennisdeling binnen de gemeentelijke organisatie vindt weinig plaats. Dit houdt een risico in voor de continuïteit van de kwaliteit van de monumentenzorg binnen de gemeente. Kennis over bouw- en cultuurhistorie is weinig ontwikkeld in de gemeente. Er zou door de gemeente tenminste bepaald moeten kunnen worden wanneer bouwhistorisch onderzoek aan objecten, of cultuurhistorisch onderzoek bij ruimtelijke ontwikkelingen in het beschermde gezicht, moet plaatsvinden. Daarnaast is het van belang om door deskundigen opgestelde onderzoeksrapportages op inhoud en diepgang te kunnen beoordelen.

Aanbevelingen:

- Spreid de kennis over monumentenzorg binnen de gemeentelijke organisatie.
- Ontwikkel kennis over bouw- en cultuurhistorie bij de gemeente.

Toezicht en handhaving

Het eerstelijns toezicht op de uitvoering van restauraties en verbouwingen van monumenten vindt adequaat en deskundig plaats door de gemeente. Toch zijn er in enkele gevallen werkzaamheden uitgevoerd die schade hebben berokkend aan monumentale waarden van monumenten. In een situatie is er tijdens werkzaamheden waarvoor geen vergunning was verleend handhavend door de gemeente opgetreden. In de recente handhavingsnota heeft monumentenzorg een hoge prioriteit gekregen.

Informatieoverdracht

Er vindt weinig informatieoverdracht plaats over cultuurhistorie in het algemeen en monumenten in het bijzonder vanuit de gemeente naar de inwoners van Middelharnis. Over wet- en regelgeving, financiële regelingen, restauratieve aspecten, monumentenbeleid of aanverwante onderwerpen bestaan geen brochures en is op de website van de gemeente geen informatie aanwezig. Voorlichting naar de eigenaren van monumenten vindt voornamelijk plaats door de ambtenaar voor monumentenzorg, die de eigenaren uit eigen beweging mondeling informeert en/of voorziet van brochures van landelijk opererende instanties in de monumentenzorg.

De communicatie binnen de gemeentelijke organisatie verloopt naar wens. De overzichtelijke organisatie bevordert het interne contact.

Aanbeveling:

- Voorzie in een goede en adequate schriftelijke en digitale informatievoorziening voor eigenaren van monumenten, belanghebbenden en belangstellenden.

Documentatie

In de pandendossiers zijn de relevante stukken aanwezig en in te zien.

Beleid

De gemeente heeft in 1989 een monumentenverordening vastgesteld, maar maakt weinig gebruik van de mogelijkheden ervan. Zo voorziet de verordening in de status van gemeentelijk monument, maar hoewel er in Middelharnis een categorie objecten met cultuurhistorische waarde bestaat, de zogenaamde beeldbepalende panden, heeft men nooit het initiatief genomen tot aanwijzing van deze categorie als gemeentelijk monument. Er is een Verordening op de Monumentencommissie, waarin de advisering over 'aangelegenheden, die van belang zijn voor de behartiging van de monumentenzorg' is geregeld. Hieronder verstaat de gemeente ook dat wijzigingen van beeldbepalende panden wordt getoetst door de monumentencommissie.

Er is geen vastgesteld monumentenbeleid. Men heeft ook geen plannen om beleid te gaan ontwikkelen voor monumentenzorg.

Het bestemmingsplan voor het beschermde dorpsgezicht is recent (2006) herzien. Het houdt voldoende rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden. Zorg bestaat er bij de Erfgoedinspectie over de zogenaamde 'ontwikkelingslocaties' in het bestemmingsplan, gebieden in het beschermde gezicht waar grootschalige herstructurering gaat plaatsvinden. Nu al blijkt dat op deze locaties de historische structuren niet altijd voldoende worden gerespecteerd en er een relatieve schaalvergroting van de bebouwing optreedt. Daarnaast moeten historische objecten, waaronder beeldbepalende panden, zonder voorafgaand historisch onderzoek, wijken voor nieuwbouw. Het verdient aanbeveling om op deze locaties voorafgaande aan de herontwikkeling cultuurhistorisch en/of bouwhistorisch onderzoek uit te laten voeren en de uitwerking als basis te laten dienen voor de planvorming.

Aanbeveling:

- Actualiseer beleid voor monumentenzorg. Integreer hierin cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening.
- Leg in beleid vast dat voorafgaand aan ruimtelijke ontwikkelingen in het beschermde gezicht onderzoek wordt uitgevoerd naar de aanwezige cultuurhistorische waarden.

Kwaliteitszorg

De gemeente heeft geen specifiek plan voor de kwaliteitszorg met betrekking tot de monumentenzorg. De processen en het beleid rond monumentenzorg worden niet systematisch met alle betrokken partijen geëvalueerd. Er wordt niet gericht gewerkt aan het continue verbeteren van de kwaliteit.

Maatschappelijke meerwaarde

De gemeente Middelharnis maakt weinig gebruik van de maatschappelijke meerwaarde die de aanwezige monumenten op educatief, toeristisch en economisch gebied bieden. De gemeente erkent de waarde van de kernen van de vier dorpen als attractie voor de eigen bevolking, toeristen en belangstellenden, maar er wordt weinig ondernomen om dit te ondersteunen of uit te dragen. Wel blijkt uit gesprekken met zowel de gemeente als de historische verenigingen dat er sprake is van een kentering bij de gemeente; waar er in het verleden soms nonchalant over werd gedacht, is er een tendens zichtbaar waarin er meer aandacht en belangstelling naar de cultuurhistorie lijkt uit te gaan.

Aanbeveling:

- Vergroot het draagvlak voor monumentenzorg onder de inwoners en belangstellenden met publicaties en andere publieksgerichte activiteiten, of ondersteun dergelijke acties.

Naar aanleiding van de bevindingen komt de Erfgoedinspectie tot de volgende samenvattende conclusies.

De Erfgoedinspectie heeft de monumentenzorg binnen de gemeente Middelharnis getoetst op basis van het *Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten* (zie bijlage 2). Geconstateerd is dat de gemeente in veel gevallen voldoet aan de kwaliteitskenmerken, maar dat er op enkele punten verbetering noodzakelijk is.

In het domein Resultaten waar het erom gaat of *'het bestand aan monumenten zorgvuldig in stand wordt gehouden'* zijn de resultaten meestal voldoende, evenals bij het domein Effectiviteit (*het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig*). Binnen het domein Waarborg (*de zorg voor monumenten is verzekerd*) zijn de resultaten soms twijfelachtig.

De gemeente pakt haar verantwoordelijkheid conform artikel 16 van de Monumentenwet 1988 in het begeleiden van restauraties en verbouwingen van monumenten voldoende op. Voorafgaand aan het vergunningstraject vindt er overleg plaats, waarna de procedures tot de vergunningverlening adequaat worden doorlopen. Het toezicht op de uitvoering van de werkzaamheden vindt in de meeste gevallen deskundig plaats.

De eigenaren van de monumenten zijn zich bewust van de waarde van hun bezit en voelen zich verantwoordelijk voor de instandhouding ervan. De restauraties vinden meestal deskundig plaats, maar wat ontbreekt is bouw- of cultuurhistorisch onderzoek voor en een schriftelijke verantwoording (revisietekeningen) na de werkzaamheden.

De monumentencommissie vervult haar rol op deskundige wijze, maar is qua samenstelling voornamelijk bouwkundig gericht. Een aanvulling met tenminste een inbreng op het gebied van bouw- en cultuurhistorie is gewenst.

Het voorzitterschap wordt bekleed door de portefeuillehouder monumentenzorg, wat tot ongewenste situaties van belangenverstremming kan leiden. Op grond van transparant bestuur is een onafhankelijk voorzitter gewenst.

De adviezen zijn duidelijk maar missen soms een schriftelijke motivering, waardoor de aanvrager geen inzicht krijgt in de wijze waarop de commissie tot haar conclusie is gekomen.

Het ontbreekt de gemeente aan actueel beleid op het gebied van monumentenzorg. Er is geen beleidsnota. Wel hanteert men een monumentenverordening en een verordening op de monumentencommissie, krijgen de monumenten een hoge prioriteit in de handhavingsnota en houdt het bestemmingsplan voor het beschermde dorpsgezicht voldoende rekening met de cultuurhistorische waarden.

Zorgen bestaan er bij de Erfgoedinspectie over de zogenaamde ontwikkelingslocaties in het beschermde dorpsgezicht. Deze staan grootschalige herstructurering te wachten en nu al

blijkt dat hierbij de historische structuren niet altijd even zorgvuldig worden gerespecteerd en er een schaalvergroting van de bebouwing plaatsvindt. Het is aan te bevelen om voorafgaand aan de herontwikkeling cultuurhistorisch onderzoek uit te voeren en dit te laten dienen als inspiratie of basis bij de planvorming.

Overzicht van de belangrijkste aanbevelingen

Onderzoek

Stel criteria vast aan de hand waarvan besloten kan worden tot het laten uitvoeren van bouwhistorisch onderzoek en/of historisch kleuronderzoek bij verbouwingen of restauraties van monumenten. Leg in die criteria tevens de gewenste diepgang van het onderzoek vast. Ontwikkel kennis over bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek bij de gemeente.

Advisering

Professionaliseer de werkwijze van de monumentencommissie door te voorzien in een brede inhoudelijke deskundigheid, en een onafhankelijke voorzitter. Stel daarnaast transparante criteria op voor de beoordeling van adviesaanvragen en neem de motivering tot de beoordeling op in het schriftelijke advies.

Stel bestuurlijk overleg in tussen de gemeente en de adviserende instanties.

Hanteer de zittingstermijn voor de commissieleden, zoals in de verordening is vermeld.

Beleid

Actualiseer het beleid voor monumentenzorg en integreer hierin cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening.

Informatievoorziening

Voorzie in een goede schriftelijke en digitale informatievoorziening voor eigenaren van monumenten, belanghebbenden en belangstellenden.

Vergroot het draagvlak voor monumentenzorg onder de inwoners met publicaties en andere publieksgerichte activiteiten, of ondersteun dergelijke acties.

Bijlage 1: Geraadpleegde documenten

(Beleids)stukken van de gemeente Middelharnis:

- Monumentenverordening (1989)
- Verordening op de monumentencommissie (1989)
- Verslagen van enkele vergaderingen van de monumentencommissie (2007)
- Enkele adviezen van de monumentencommissie (2007)
- Welstandsnota (deels) (2004)
- Bestemmingsplan Beschermd Dorpsgezicht (deels) (2006)
- Inspectie VROM-regelgeving (2005) (van VROM website)
- Nota Handhavingsbeleid (2007)
- Overzicht van de verleende bouw- en monumentenvergunningen 2002-2007
- Lijst van de Rijksmonumenten
- Organisatiestructuur gemeente

Documenten ten behoeve van de reality checks:

Bouw- en monumentenvergunningen en bijbehorende adviezen van RACM en monumentencommissie, over de monumenten:

- Sint Jorisdoelstraat 32 in Sommelsdijk
- Voorstraat 26 in Middelharnis
- Voorstraat 22 in Sommelsdijk
- Voorstraat 43 in Middelharnis
- Hoflaan 43 in Middelharnis
- Geerweg 6 in Stad aan 't Haringvliet

Bijlage 2: Waarderingskader

Inleiding

Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van monumenten, heeft de Erfgoedinspectie een waarderingskader ontwikkeld. Dit is gebeurd in samenspraak met betrokkenen in het monumentenveld in een daartoe ingestelde klankbordgroep.

Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt. In de waarderingskaders heeft de Erfgoedinspectie kwaliteitskenmerken opgenomen die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen.

Er zijn overigens verschillende soorten inspecties denkbaar naast de inspectie op de instandhouding van monumenten. Zo kan een inspectie betrekking hebben op de omgang met beschermde stads- en dorpsgezichten. Daarnaast kunnen thematische inspecties worden ingericht, met als doel een specifiek onderwerp te onderzoeken. Ook is een inspectie naar de bescherming en aanwijzing van monumenten of beschermde gezichten een voor de hand liggend onderzoek.

Toelichting op het Waarderingskader instandhouding rijksmonumenten

Deze toelichting richt zich op de gemeentelijke inspectie, voor wat betreft het onderdeel 'instandhouding'.

Een dergelijke inspectie vindt in de regel in één gemeente plaats en bestaat uit drie onderdelen: een analyse van vooraf te bestuderen documenten, een inspectiebezoek waar gesprekken met verschillende actoren plaatsvinden en het bezoeken van enkele recent gerestaureerde monumenten ter plaatse. Een inspectie wordt afgerond met het vervaardigen van een rapportage, die zal worden gepubliceerd op de website van de Erfgoedinspectie.

1. Wettelijke basis

Het vertrekpunt voor de uitoefening van het toezicht wordt gevormd door de toepasselijke wet- regelgeving. Hiertoe worden in ieder geval gerekend de Algemene Wet Bestuursrecht en de Monumentenwet 1988 en verwante regelgeving. De wettelijke bepalingen zijn door de Erfgoedinspectie vertaald naar een waarderingskader, dat door haar als beoordelingsmaatstaf wordt gehanteerd. De sector Monumenten van de Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de wettelijke bepalingen voor zover ze van toepassing zijn op beschermde rijksmonumenten en stads- en dorpsgezichten.

NB. Archeologische monumenten vallen buiten de inspectie van de sector Monumenten; het toezicht hierop ressorteert onder de sector Archeologie van de Erfgoedinspectie.

De Monumentenwet 1988 geeft de wettelijke uitgangspunten aan voor de Erfgoedinspectie. Zo wordt bijvoorbeeld bepaald hoe een procedure tot vergunningverlening moet verlopen en hoe moet worden geadviseerd over plannen.

De wet gaat uit van decentralisatie van een aantal taken en bevoegdheden naar de gemeentelijke overheid. Mede om die reden biedt de wet mogelijkheden om eigen beleid nader vorm te geven. Deze beleidsvrijheid is aanleiding voor de Erfgoedinspectie om ook andere aspecten van de monumentenzorg te onderzoeken, die van directe of indirecte invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de (zorg voor de) rijksmonumenten. Te denken valt aan hoe de monumentenzorg verankerd is in een bredere beleidsopvatting, hoe actief een gemeentebestuur de begeleiding van restauraties ter hand neemt, of hoe cultuurhistorisch onderzoek is verricht t.b.v. de opstelling van restauratieplannen.

2. Actoren en verificatoren in de inspectie

Hoewel de gemeente als gevolg van de decentralisatie een aantal taken en bevoegdheden bezit om het monumentenbeleid vorm te geven, betekent dit niet dat het gemeentebestuur de enige geïnspecteerde is in de aanpak van de Erfgoedinspectie.

De Erfgoedinspectie heeft in het waarderingsskader bij elk kwaliteitskenmerk actoren en verificatoren benoemd. Actoren zijn de partijen die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering of realisatie van een bepaalde taak. Verificatoren zijn de betrokken partijen bij wie kan worden gecheckt of een actor deze taak naar behoren uitvoert.

De gemeente is wel de belangrijkste actor in de te inspecteren onderdelen, maar daarnaast spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de lokale monumentencommissie, met de rayonconsulent van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, en met historische verenigingen.

De gemeente wordt dus niet geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar als entiteit ofwel als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn (en dus 'actor' zijn).

Wat hierbij ook belangrijk is om aan te tekenen, is de duidelijke scheiding tussen 'eerstelijns' en 'tweedelijns' toezicht. Waar de sector Monumenten van de Erfgoedinspectie voornamelijk toezicht houdt vanuit de tweede lijn (toezien op de naleving van de wet door anderen), zijn in het bijzonder gemeenten verantwoordelijk voor de eerste lijn. Daarmee wordt de zorg voor juiste planbehandeling, advisering, besluitvorming en begeleiding van de uitvoering bedoeld. De Erfgoedinspectie zal deze taken niet overnemen of overdoen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de gemeente actor is in de begeleiding van de uitvoering en daarop ook zelf moet toezien en handhaven.

3. Indeling van het waarderingskader

Het kader is ingedeeld in drie zogenoemde domeinen. De drie domeinen zijn gericht op 'resultaten', 'effectiviteit' en 'waarborg'.

Het domein 'resultaten' gaat in op de vraag of het bestand aan rijksmonumenten zorgvuldig in stand wordt gehouden. Er wordt bijvoorbeeld beoordeeld of de waarden van de monumenten sinds de aanwijzing op aanvaardbaar niveau zijn behouden en of restauraties hebben geleid tot een verantwoord resultaat.

In het domein 'effectiviteit' wordt bekeken of het proces van instandhouding zorgvuldig en doelmatig verloopt. Daarbij is onder meer aan de orde of er cultuurhistorisch onderzoek is verricht t.b.v. een verantwoord restauratieplan, of de werkwijze bij het verlenen van vergunningen correct verloopt, inclusief advisering, en of de werkzaamheden recht doen aan de waarden van het monument.

Het domein 'waarborg' gaat in op de vraag of de zorg voor de monumenten is verzekerd, bijvoorbeeld door voldoende kennis, door de aanwezigheid van een beleidsplan, of door een juiste informatieoverdracht. Ook maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg horen bij de borging van kwaliteit en de verankering in beleidsvoornemens.

Alle 17 kwaliteitskenmerken die in deze drie domeinen zijn gegroepeerd, worden ondersteund door een of meer indicatoren.

Aan de hand van deze indicatoren worden documenten beoordeeld, worden vragen gesteld in de inspectiebezoeken en worden de te bezoeken restauratieprojecten onder ogen genomen als een soort 'reality check'.

De kwaliteitskenmerken en bijbehorende indicatoren moeten niet worden gezien als de vragenlijst die in de praktijk van de inspectie letterlijk worden toegepast.

Het is wel een kapstok voor de inspecteur, om alle gegevens die hij bij zijn onderzoeken verkrijgt te kunnen indelen en groeperen.

4. Normering

Om te kunnen beoordelen of aan een kwaliteitskenmerk wordt voldaan, worden een of meer indicatoren benoemd als 'normindicator'. Dat wil zeggen dat een kwaliteitskenmerk alleen positief kan worden beoordeeld wanneer ten minste de bevindingen over daarbij behorende normindicator positief zijn.

Dit systeem vergemakkelijkt de beoordeling per te onderzoeken situatie, en geeft daarnaast de mogelijkheid om gegevens van verschillende onderzoeken met elkaar te kunnen vergelijken.

In de rapportages van de inspectie worden de indicatoren verwoord in tekstgedeelten die, al naar gelang de lokale situatie, genuanceerd worden. Een

normindicator is een hulpmiddel voor de inspecteur om te komen tot vergelijkbare oordelen, die objectiveerbaar zijn.

NB. In dit waarderingskader zijn de normindicatoren niet vermeld omdat de Erfgoedinspectie deze nog zal uittesten in de inspecties die in 2007 en de eerste helft van 2008 worden uitgevoerd.

5. Toelichting op de drie domeinen

Monumenten zijn ooit aangewezen op grond van hun cultuurhistorische waardebepaling. In de Memorie van Toelichting op de Monumentenwet 1988 wordt het begrip 'cultuurhistorische waarde' omschreven als: 'de aan een bouwwerk of gebied toegekende waarde, gekenmerkt door het beeld dat is ontstaan en door het gebruik dat de mens in de loop van de geschiedenis van dat bouwwerk of dat gebied heeft gemaakt'.

Het begrip cultuurhistorische waarde' komt herhaaldelijk terug in het waarderingskader omdat de inspectie dit ziet als een van de belangrijkste achtergronden van het wezen van een monument. De inspectie richt zich vanzelfsprekend op de formele vraag of de wet wordt nageleefd door de betrokken partijen. Daarbij kan en moet de inspectie steeds uitgaan van de intrinsieke waarden van het monument zelf. Elke actie die wordt ondernomen moet gericht zijn op de instandhouding van die waarden, en moet in dat kader worden beoordeeld.

Om die reden gaat het bij het domein 'resultaten' om het behoud van de beschermde waarden, om de manier waarop een eigenaar omgaat met die waarden en om de realisatie van werkzaamheden die leiden tot een verantwoord resultaat.

De inspectie wil daarmee niet voorschrijven hoe dat moet gebeuren, maar wel wil zij toezicht kunnen houden op de uiteindelijke resultaten die door anderen worden behaald. De strekking van de Monumentenwet 1988 nodigt daartoe uit, omdat impliciet de juiste interpretatie van het vergunningstelsel hiermee aan de orde is. In het domein 'effectiviteit' zijn de meeste kwaliteitskenmerken herleidbaar tot specifieke artikelen in de wet. Toch worden ook daar kwaliteitskenmerken onderzocht die in ondersteunende zin bijdragen aan het beoogde wettelijke doel. Zo is deugdelijk onderzoek op cultuurhistorisch gebied een belangrijke voorwaarde voor het vervaardigen van een aanvaardbaar restauratieplan dat beoogt zoveel mogelijk van de beschermde waarden intact te laten. Onderdelen als 'werkwijze bij planbehandeling' en 'advisering door een monumentencommissie' zijn direct te koppelen aan specifieke wetsartikelen 11 tot en met 17.

Ook de uitvoering van de werkzaamheden moeten recht doen aan de waarden van het monument zelf. Uitvoering conform de verleende vergunning is een eerste vereiste, maar deskundige begeleiding en uitvoering zijn ook van groot belang.

Deze laatste indicatoren zijn niet wettelijk vastgelegd, maar kunnen niet los gezien worden van de bedoeling van de wet.

Tenslotte is het domein 'waarborg' het minst gelieerd aan specifieke wetsartikelen. Toch mag bijvoorbeeld een kwaliteitskenmerk over aanwezige kennis gelezen worden als een impliciete beantwoording van de strekking van de wet, namelijk om te komen tot een zorgvuldige planbehandeling en besluitvorming. Daartoe draagt ook het hebben van een beleid over monumentenzorg bij, evenals het uitvoeren van handhaving in de eerste lijn en informatieoverdracht aan eigenaren en betrokkenen. Zijdelings wordt gezien of een gemeente de documentatie voor alle betrokkenen op orde heeft en of kwaliteitszorg een onderdeel is van de manier waarop zij haar beleid tegen het licht houdt. De Erfgoedinspectie heeft niet de intentie dergelijke kwaliteitskenmerken uitputtend te toetsen, omdat daarvoor andere toezichtmogelijkheden gelden (bijvoorbeeld een accountantsdienst of een gemeentelijke Rekenkamer). Wel draagt een beeld van dergelijke aspecten bij aan een algemene beeldvorming van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse.

Samenvattend kan gesteld worden dat de lijst van kwaliteitskenmerken en daarbij behorende indicatoren een compleet overzicht vormt van wat zich in de monumentenzorg op het gebied van instandhouding allemaal afspeelt. Het waarderingskader kan daardoor wellicht overkomen als een ideale situatie, waaraan misschien maar weinigen kunnen voldoen, of als een utopisch beeld van hoe de monumentenzorg idealiter geregeld zou moeten zijn.

Het waarderingskader moet echter gezien worden als een instrument dat dient als uitgangspunt voor de inspecties, waarbij een beeld kan worden gevormd van de staat van de rijksmonumentenzorg in een bepaalde gemeente.

Door het toetsen van de monumentenzorg op de aspecten uit het kader wordt getracht een kwaliteitsverbetering van de instandhouding in de gemeente te bereiken.

Een tweede doel is het analyseren van meer algemene problemen in de monumentenzorg, die kunnen worden geconstateerd na het uitvoeren van meerdere gemeentelijke inspecties. Op de geconstateerde algemene problemen kan de inspectie vervolgens thematische onderzoeken inrichten.

Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten (16 juni 2006)

DOMEIN: RESULTATEN

Deelvraag: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

BESCHERMDE WAARDEN

- R 1 De waarden van het beschermde monument zijn, sinds de aanwijzing, op aanvaardbaar niveau behouden
  - R 1.1 De redengevende omschrijving is nog van toepassing
  - R 1.2 De schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en/of de cultuurhistorische waarden zijn voldoende behouden

VISIE OP INSTANDHOUDING

- R 2 De eigenaar heeft een visie op instandhouding gericht op de waarden van het monument
  - R 2.1 De eigenaar voelt zich verantwoordelijk voor de instandhouding van zijn monument
  - R 2.2 De eigenaar geeft uitvoering aan zijn visie op de instandhouding van het monument
  - R 2.3 De eigenaar heeft een deugdelijk plan voor de instandhouding van het monument

RESTAURATIE EN/OF WIJZIGING

- R 3 De restauratie en/of wijziging heeft geleid tot een verantwoord resultaat
  - R 3.1 Het ingediende plan vormt voldoende basis voor een deugdelijke restauratie
  - R 3.2 De verleende vergunning regelt adequaat de op instandhouding gerichte werkzaamheden
  - R 3.3 De overheid heeft de werkzaamheden op de juiste wijze begeleid
  - R 3.4 De restauratie en/of wijziging is op de juiste wijze uitgevoerd
  - R 3.5 De uitvoering van de werkzaamheden is een bijdrage aan een juist beheer van het monument
  - R 3.6 Van de restauratie en/of wijziging van het monument is een schriftelijke verantwoording gemaakt
  - R 3.7 De subsidies en financiële regelingen hebben de instandhouding van het monument gestimuleerd

DOMEIN: EFFECTIVITEIT

Deelvraag: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

ONDERZOEK

- E 1 Er is deugdelijk onderzoek verricht op cultuurhistorisch en/of bouwtechnisch gebied
  - E 1.1 Het onderzoek is voorafgaand aan de planvorming uitgevoerd
  - E 1.2 Gedurende de werkzaamheden wordt nader onderzoek verricht
  - E 1.3 Het onderzoek is deskundig en van voldoende diepgang
  - E 1.4 De resultaten van het betreffende onderzoek zijn verwerkt in het plan
  - E 1.5 De resultaten zijn vastgelegd en gedocumenteerd

PLANVORMING

- E 2 Er is een deugdelijk plan opgesteld
  - E 2.1 De initiatiefnemer heeft een ontvankelijk plan ingediend
  - E 2.2 Bij plannen van ingrijpende aard en bij plannen waar dat gewenst wordt, is vooroverleg gevoerd tussen de initiatiefnemer en de overheid
  - E 2.3 Het restauratieplan gaat uit van behoud en herstel van de aanwezige waarden uit het oogpunt van monumentenzorg
  - E 2.4 De werkzaamheden zijn goed aangegeven en de noodzaak is goed beargumenteerd

PLANBEHANDELING

- E 3 De werkwijze bij het verlenen van vergunningen is correct
  - E 3.1 De overheid zorgt voor voldoende deskundigheid
  - E 3.2 De procedure wordt op zorgvuldige wijze gevolgd
  - E 3.3 De wettelijke termijnen worden gehanteerd

ADVISERING

- E 4 De adviezen doen recht aan de waarden van het monument
  - E 4.1 De adviezen zijn deskundig
  - E 4.2 De adviezen zijn transparant en dragen bij aan een juiste besluitvorming
  - E 4.3 Het adviesorgaan is voldoende deskundig
  - E 4.4 Het adviesorgaan werkt professioneel

BESLUIT

- E 5 Het besluit doet recht aan de waarden van het monument
  - E 5.1 Er is rekening gehouden met de adviezen op het gebied van de monumentenzorg
  - E 5.2 Het besluit is op basis van een duidelijke gemotiveerde afweging gemaakt
  - E 5.3 Indien voor een bepaalde restauratie geen vergunning nodig is, heeft de overheid op goede gronden tot deze beoordeling kunnen komen

UITVOERING

- E 6 De werkzaamheden doen recht aan de waarden van het monument
  - E 6.1 De werkzaamheden worden uitgevoerd conform de vergunning
  - E 6.2 De werkzaamheden worden deskundig begeleid
  - E 6.3 De werkzaamheden worden deskundig uitgevoerd

BEHEER EN ONDERHOUD

- E 7 De instandhouding van het monument is voldoende gewaarborgd
  - E 7.1 Het object wordt op de juiste wijze beheerd
  - E 7.2 Het object wordt goed onderhouden
  - E 7.3 Het object wordt op de juiste wijze gebruikt

DOMEIN: WAARBORG

Deelvraag: de zorg voor de monumenten is verzekerd

KENNIS

- W 1 Er is voldoende actuele kennis beschikbaar op het gebied van de monumentenzorg, ten behoeve van de ontwikkeling van cultuurhistorisch beleid en ten behoeve van de behandeling van bouwplannen
  - W 1.1 Er is voldoende cultuurhistorische kennis
  - W 1.2 Er is voldoende restauratietechnische kennis
  - W 1.3 Er is voldoende kennis op het gebied van de subsidie- en overige financiële regelingen
  - W 1.4 Er is voldoende kennis van de betreffende wet- en regelgeving
  - W 1.5 De benodigde kennis wordt adequaat ingezet ten behoeve van alle werkzaamheden

TOEZICHT EN HANDHAVING

- W 2 De gemeente heeft een handhavingsbeleid
  - W 2.1 De gemeente houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988
  - W 2.2 De gemeente maakt haar handhavingsbeleid inzichtelijk

INFORMATIEOVERDRACHT

- W3 De overheid zorgt voor informatieoverdracht op het gebied van de monumentenzorg
  - W 3.1 Er is beleid op het gebied van communicatie
  - W 3.2 De continuïteit van de informatieoverdracht wordt gewaarborgd
  - W 3.3 De betrokkenen worden op de juiste wijze geïnformeerd

DOCUMENTATIE

- W 4 De documentatie op het gebied van de monumentenzorg is op orde
  - W 4.1 In het dossier zitten de relevante stukken
  - W 4.2 De gemeente houdt wijzigingen in het vergunningenregister bij
  - W 4.3 De documentatie is raadpleegbaar bij de overheid

BELEID

- W 5 De overheden hebben een beleidsvisie voor de monumentenzorg
  - W 5.1 Er is een monumentenverordening
  - W 5.2 Er is een actueel beleidsplan voor de monumentenzorg
  - W 5.3 Het welstandsbeleid houdt rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden
  - W 5.4 Het ruimtelijk en stedelijk beleid wordt door de aanwezige monumenten (en historische structuren) geïnspireerd

KWALITEITSZORG

- W 6 Er is sprake van kwaliteitszorg voor de monumentenzorg
  - W 6.1 Het beleid en de processen worden geëvalueerd
  - W 6.2 Er wordt gericht gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit

MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

- W 7 De maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg zijn onderkend
  - W 7.1 Er is rekening gehouden met de educatieve waarde
  - W 7.2 Er is rekening gehouden met de toeristische waarde van monumenten en historische structuren
  - W 7.3 De economische waarde van de monumenten wordt op de juiste wijze afgewogen

Bijlage 3: Afkortingen

APA	Algemene verklaring van Positief Advies van de RACM
BWT	Bouw- en Woningtoezicht
BSDG	Beschermde stads- en dorpsgezichten
DCE	Directie Cultureel Erfgoed van het Ministerie van OCW
FGM	Federatie Grote Monumentengemeenten
fte	fulltime equivalent
SEN	Stichting Erfgoed Nederland
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Colofon

Uitgave

Erfgoedinspectie / Monumenten
Hoftoren, Rijnstraat 50
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, 14 februari 2008

Over de Erfgoedinspectie / Monumenten

De sector Monumenten houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988 op het terrein van de gebouwde monumentenzorg.

Daartoe inspecteert de sector alle gemeenten die vergunningen geven voor monumenten en ruimtelijk beleid voeren voor beschermde stads- en dorpsgezichten. Ook zien we toe op de instandhouding van de rijksmonumenten zelf.

We inspecteren verder op rijksniveau de aanwijzing van monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. Bovendien is er toezicht op particuliere betrokkenen: eigenaren, stichtingen en belangenkoepels. Daarbij kijken we naar het beheer en gebruik van de monumenten.